

Отримано: 30 квітня 2026 р.

Прорецензовано: 13 травня 2026 р.

Прийнято до друку: 18 травня 2026 р.

Email: kateryna.buhera@oa.edu.ua

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-2501-079X>DOI: [http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30\(98\)-278-283](http://doi.org/10.25264/2519-2558-2026-30(98)-278-283)

Бугера К. Б. Повсякденний вимір кримського курорту в повісті Олени Звичайної “Селянська санаторія”. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»* : серія «Філологія». Острог : Вид-во НаУОА, 2026. Вип. 30(98). С. 278–283.

УДК: 821.161.2-31.09"19"

Бугера Катерина Богданівна,
аспірантка,
Національний університет «Острозька академія»

ПОВСЯКДЕННИЙ ВИМІР КРИМСЬКОГО КУРОРТУ В ПОВІСТІ ОЛЕНИ ЗВИЧАЙНОЇ “СЕЛЯНСЬКА САНАТОРІЯ”

У статті проаналізовано специфіку репрезентації кримського повсякдення в повісті Олени Звичайної “Селянська санаторія” у світлі взаємодії художнього простору і побутових практик, а також через досвід хвороби й наближення смерті, які переживають персонажі, перебуваючи на курорті. Встановлено, що санаторій належить до авторських гетеротопій – місць із дивними й нелогічними законами, перебування в яких оприявнює суперечності соціальних структур. Повсякденність головної героїні формується через зміну локусів – від злидненої міської кімнати до впорядкованого санаторного простору, від гамірливої набережної Ялти до скромного татарського передмістя. Таке просторове розгортання дає змогу простежити контрасти між зовнішнім благополуччям курорту та прихованими соціальними суперечностями в радянській державі.

Елементи зовнішності персонажів стають важливими складниками курортного повсякдення. Одяг, косметика та практики догляду за собою слугують засобами характеристики героїв і виявляють закладені в тексті ціннісні протиставлення. Аналіз цих деталей допомагає простежити ставлення персонажів до навколишньої дійсності та моделі поведінки, поширені в курортному середовищі.

Окрему увагу приділено топосам хвороби та смерті, інтерпретованим у контексті антропологічних студій ритуалу переходу. Встановлено, що ізоляція хворої персонажки, організація її переміщення та похорону відтворюють послідовність сепарації, власне лімінальної стадії переходу та інкорпорації, а приховування смерті увиразнює характерні для тоталітарної системи практики виключення й замовчування. Доведено, що кримське повсякдення в повісті є важливим засобом художнього осмислення радянської дійсності та збереження пам'яті про тоталітарний досвід.

Ключові слова: художнє повсякдення курорт, кримський текст, простір, ритуали переходу, анти тоталітаризм.

Kateryna Buhera,
Postgraduate student,
National University of “Ostroh Academy”

THE EVERYDAY LIFE OF A CRIMEAN RESORT IN OLENA ZVYACHNA'S NOVELLA “THE PEASANT SANATORIUM”

This article analyzes the specific features of the representation of Crimean everyday life in Olena Zvyachayna's novella “The Peasant Sanatorium” through the lens of the interaction between artistic space and everyday practices, as well as through the characters' experiences of illness and the approach of death while staying at the resort. It is established that the sanatorium is associated with the author's heterotopias – places with strange and illogical rules, in which the contradictions of social structures are revealed. The main character's everyday life is shaped by changing locations – from a poor city room to the comfortable sanatorium space, from the lively Yalta waterfront to a small Tatar suburb. This spatial unfolding allows us to see the contrasts between the resort's outward prosperity and the hidden social contradictions within the Soviet Union.

The characters' looks become important elements of resort life. Clothing, cosmetics, and personal hygiene practices are used to describe the characters and reveal the value-based oppositions within the text. An analysis of these details allows us to examine the characters' attitudes toward their reality and the behavioral patterns prevailing in the resort environment.

Special attention is paid to the toposes of illness and death, interpreted through the lens of anthropological studies of rites of passage. It has been established that the isolation of the sick character, the organization of her transfer to hospital, and her funeral reproduce the process of separation, the liminal stage of transition and incorporation into the world of the dead, while the concealment of her death highlights the practices of marginalization and silencing typical for a totalitarian system. It has been demonstrated that Crimean everyday life in the novella is an important means of artistically interpreting Soviet reality and preserving the memory of the totalitarian experience.

Keywords: artistic everyday life, resort, Crimean text, space, rites of passage, anti-totalitarianism.

Постановка проблеми. Кримський півострів є унікальним культурним і геополітичним простором, у якому протягом ХХ ст. перетиналися етнічні традиції та імперські інтереси. В умовах радянського тоталітаризму поліетнічна колонізована територія стала об'єктом контролю, уніфікації та ідеологічного тиску. У цьому контексті художнє осмислення кримського повсякдення набуває особливої ваги, адже через побутові деталі література здатна показати механізми функціонування тоталітарної системи в щоденному досвіді людини. Через описи буденних практик, ритуалів і моделей поведінки письменники фіксують аспекти історії, замовчувані або спотворювані офіційним радянським дискурсом. Особлива роль у збереженні пам'яті про злочини комуністичної держави належить літературі української діаспори, яка стала своєрідним компенсаторним документом епохи. Творчість О. Звичайної в цьому контексті є прикладом літератури свідчення, у якій життєвий досвід авторки стає надбанням культурної пам'яті про колективізацію, Голодомор, репресії та інші трагічні події ХХ ст.

Метою статті є дослідити особливості репрезентації повсякдення кримського курорту в повісті О. Звичайної “Селянська санаторія”.

Методологічну основу дослідження становить поєднання антропологічних підходів, імагологічного аналізу, постколоніальної критики, що дає змогу інтерпретувати повсякденні практики на курорті, його художній простір та елементи зовнішності персонажів як засоби конструювання соціальних, культурних та ідеологічних смислів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри загальну поширеність терміна, наукове осмислення повсякдення починається лише наприкінці XIX ст. Одним із перших у 1913 р. ввів це поняття у філософію Е. Гуссерль, схарактеризувавши повсякденність як “царину <...> наочно ясного або темного, чіткого або нечіткого співприсутнього, з якого складається стале коло актуального поля сприйняття” (Гуссерль, 2020: 53), і, попри те, що “змістовий склад” цього *співприсутнього* змінюється, він “стало наявний” для кожного індивіда. Філософ М. Гайдеггер (Heidegger, 1962: 168) звертається до поняття повсякдення як невід’ємної частини індивідуального буття людини (Dasein) у його взаємодії з буттям Інших, а соціолог А. Лефевр у “Критиці повсякденного життя” наголошував, що філософію неможливо ізолювати від повсякденного життя, котре є “верховним судом, перед яким постають мудрість, знання і влада”, а проблеми буденності дедалі частіше стають предметом зацікавлення істориків, етнографів, письменників і журналістів (Lefebvre, 1991: 6–7). М. де Серто у праці “Практики повсякденного життя” звертався до поняття простору, зауважуючи, що “просторові практики стосуються повсякденних тактик і є їхньою частиною – від найпростіших просторових вказівок до <...> щоденних новин” (de Certeau, 1984: 115), а Г. Башляр у своїй “Поетиці простору” дослідив рецепцію в літературі “доволі простих образів *щасливого простору*”, серед яких такі буденні поняття, як “дім”, “стіни”, “поліції” (Bachelard, 1994: 35).

Б. Вальденфельс стверджує, що, вивчаючи буденність, ми “маємо справу з довкіллями, національними культурами, культурними епохами, культурними колами або ступенями цивілізації, й усі вони мають свої специфічні структури повсякденності” (Вальденфельс, 2004: 51). Тож аналіз структур повсякденності передбачає міждисциплінарний підхід, ґрунтуючись на здобутках імагологічних студій (Г. Дизерінк, Д.-А. Пажо), постколоніальної оптики (Е. Саїд, Г. Бабга), а також антропологічних досліджень повсякденних ритуалів (А. ван Геннеп, В. Тернер, Г. Абрамович).

У вітчизняних літературознавчих студіях до теми повсякдення зверталася О. Харлан, яка на прикладі “Щоденника” М. Драй-Хмари розкрила особливості буденного життя письменника на тлі історичної епохи (Харлан, 2010). Повсякденність у творчості українських шістдесятників неодноразово ставала предметом наукового зацікавлення Л. Тарнашинської (2010, 2017, 2021). У своїх розвідках дослідниця аналізувала не лише буденну свідомість і повсякденні практики, а й естетику потрясінь, які здатні порушити усталену рутину персонажів (Тарнашинська, 2021: 143). ґрунтовним дослідженням феномену повсякденності стала дисертація І. Смаровоз, котра в порівняльному аспекті дослідила поетику повсякденності в текстах сучасних авторок І. Роздобудько й М. Гретковської (Смаровоз, 2023). Національні моделі повсякдення в жіночій прозі великої Британії досліджувала Т. Свєрбілова (Свєрбілова, 2021), а К. Буцька розглядала буденний побут як простір пам’яті (Буцька, 2021).

Аналіз повсякдення є продуктивним підходом для вивчення літератури XX ст., позначеного глобальними катастрофами. Світові війни, утвердження тоталітарних режимів, голод, окупація, вимушена еміграція неминує деформували буденне життя окремої людини. У період замовчування з боку офіційного дискурсу художня література фіксувала ці деформації і злами, стаючи “механізмом добору реальних та уявних свідчень історії й життя” (Gaxha, 2016: 146).

У цьому контексті вагому роль відігравала творчість українських письменників-емігрантів, зокрема О. Звичайної. Проза діаспорянки, котра описувала Крим 1933 року з позиції свідка й вигнання, виконувала саме цю компенсаторну функцію, документуючи те, що замовчували в радянській Україні, й заповнюючи лакуни пам’яті. Творчість О. Звичайної ставала предметом наукового зацікавлення С. Ленської, яка висвітлювала антитоталітарне спрямування романів авторки (Ленська, 2021), А. Мироненко, котра дослідила конструювання жіночих і чоловічих образів у повісті “Селянська санаторія” через призму протистояння між українським націоналізмом та радянською ідеологією (Мироненко, 2025), та В. Кривчун, яка розглядала прозу О. Звичайної як приклад літератури свідчення про злочини тоталітаризму (Кривчун, 2025).

Виклад основного матеріалу. У кризові часи саме повсякдення як постійно присутнє в бутті кожної людини, стає тією сферою, яка свідчить “про способи життя і екстремального виживання в умовах воєн, революцій, терору, голоду” (Харлан, 2010: 50). Елементи художньої повсякденності яскраво представлені в повісті української письменниці-емігрантки О. Звичайної (справжнє прізвище – Дельгівська) “Селянська санаторія”. Походячи з інтелігентної родини й бажаючи присвятити своє життя літературній діяльності, письменниця сповна відчула на собі всі жахи життя в тоталітарній державі: її чоловіка Михайла Джуля арештовували 11 разів й у 1937 р. засудили до 10 років каторги в таборах на Колімі, саму ж авторку звільнили з учительської посади як “дружину ворога народу”. У період Другої світової війни подружжя вивезли на примусові роботи до Німеччини, а згодом родина опинилася в австрійському таборі для переміщених осіб, звідки в 1953 році вдалося емігрувати до США. Там О. Звичайна активно провадила творчу діяльність, а її літературна спадщина стала “цінним історичним свідченням епохи, яке дає змогу краще осмислити глибину страждань, яких зазнав український народ у XX столітті” (Кривчун, 2025: 232).

У центрі сюжету “Селянської санаторії” – історія дівчини Ульяни, яка хворіє на запалення легень і потребує зміни клімату й лікування у спеціальному медичному закладі. Дія повісті відбувається 1933 р. – в апогей штучного голоду в Україні. Власне, вже на перших сторінках авторка описує вулиці міста, куди, прагнучи вижити, стікаються з навколишніх сіл голодні селяни з дітьми: “Всі вони скиглять охриплими голосами, простягаючи до людей свої анемічні, обтягнені тоненькою шкіркою рученята” (Звичайна, 1952: 5). Натопти людей стікаються до пишної вітрини “Торгсіну” – величавого продуктового магазину, де іноземці за валюту мають можливість придбати вишукані делікатеси, а громадяни СРСР “цілком вільно”, іронізує авторка, можуть обмінити продукти харчування на золото. Сюди мати Ульянки й веде дівчину. У магазині жінці доводиться віддати шлюбні перстені, щоб отримати кошти на лікування доньки. Коштовності, що “назавжди зникають з очей старої жінки, збудивши яскравий, як блискавка, спогад про молодість” (Звичайна, 1952: 11) стають речовим свідченням про стирання родинної – а згодом і колективної – пам’яті в комуністичній державі.

Курорт, куди приїждить Ульянка, належить до гетеротопій – авторського втілення місць із дивними й нелогічними внутрішніми законами й ілюзорним простором, який розкриває “усі сфери людського життя як ще більш ілюзорні” (Foucault, 1984) і чинить трансформативний вплив на всіх, хто в ньому опиняється. Перебування Ульянки в будинку відпочинку дає змогу побачити різні топоси й ландшафти, які стають повсякденням героїні. У тексті описано як особистий життєсвіт дівчини

в процесі одужання й набуття досвіду, так і її взаємодію з повсякденням інших персонажів, які, приїжджаючи на курорт, переживають зміни – фізичні й духовні.

Одразу після поселення Улянки в будинку відпочинку стає помітним контраст із убогим побутом Улянчиного дому – “кімнатою, що грала роллю спальні, ідальні, сальону, кімнати для студій, пральні та кухні... що мала тільки одне вікно і маловничі плями вологости на стінах” (Звичайна, 1952: 12). У Криму повсякденним простором героїні стала невелика, проте затишна кімната на п’ять ліжок – для дівчини та її чотирьох сусідок, які “одержують спеціальну дієту та додаткові калорії” (Звичайна, 1952: 19), – і пляж, де жінки щодня, за приписом лікаря, приймають сонячні ванни. Споглядання величущих і безкраїх морських пейзажів геть не схоже на сумні “променади” міськими вулицями, серед яких – “калюжі і бруд”, а незмінним тлом для вигуків газетярів і торговців став плач людей, які помирають від голоду. Свіже повітря й перебування у спокійній атмосфері старої вілли в “оточенні струнких кипарисів”, де навіть хідник до моря, “який повільними уступами спускається з досить високої гори аж до самого моря” (Звичайна, 1952: 20), пристосовано до потреб пацієнток, сприяють швидкому одужанню Улянки.

Відчуваючи, як до неї повертаються життєві сили, дівчина починає усвідомлювати, що “сонце світить саме для неї” (Звичайна, 1952: 42), тож вроджена цікавість Уляни і її невтримна енергія змушують пацієнтку “розширювати горизонти”. Знаковим стає знайомство Улянки зі старшою товаришкою Ольгою Петрівною. У минулому переконана комуністка і членка партії з 1917 року, під час виголошення однієї з агітаційних промов щодо колективізації вона усвідомила злочини радянської влади перед українським народом і, бажаючи спокутувати власний гріх, спеціально вийшла на мороз і застудилася. Тепер тяжко хвора, вона відчуває, що лікування не дає результату, і прагне розкрити правду про комуністичну державу Улянці, у якій знайшла єдину споріднену душу.

Важливою для світоглядної еволюції головної героїні стає екскурсія до Селянської Санаторії. Варто зауважити, що йдеться про Лівадійську царську резиденцію, яка була перейменована після встановлення радянської влади. Причому Ольга Петрівна наголошує, що «віддала своє здоров’я, сили, розум і... молодість на те, щоб у палаці царя Миколи II-го була тепер Селянська Санаторія!» (Звичайна, 1952: 42). Ця подорож дає змогу героїні побачити зблизка повсякденне життя в лікувальному закладі. Там, у колишньому приміщенні царського палацу, з його витонченими архітектурними формами, розкішними кімнатами й будуарами, стелі і стіни яких навіть художньо оздоблено трояндами (Улянка вражена розмірами приміщень і тим, що в просторах кабінетів розміщено лише по чотири ліжка), впадає в очі різка невідповідність – зручностями Санаторії щодня користуються не сухотні селяни, а представники партійної еліти.

Після відвідання Санаторії і від’їзду Ольги Петрівни на подальше лікування Улянка виходить за межі окремих локусів, відкриваючи для себе життя курортного міста. Щоденний маршрут героїні пролягає через набережну – головний елемент ялтинського простору. Починаючи з XIX ст., місто було популярною рекреаційною зоною, тож головна вулиця Ялти – “втільнення самої ідеї обслуговування” (Звичайна, 1952: 125). Ідучи набережною, Улянка споглядає будівлі санаторіїв та готелів, перукарень і “сальонів” манікюру, зазирає у вітрини продуктових крамниць, які колись вражали різноманітним їжі, а в 1933 р. торгують лише “дельфінячою” ковбасою. Проте на полицях магазину “Санітарія і Гігієна”, на диво, представлено широкий асортимент косметики популярної тоді фірми “Т.Ж.”. І в цьому простежується гірка іронія – внутрішні проблеми “країна рад” намагається замаскувати за яскравим фасадом.

Проте Улянці самого лише фасаду недостатньо. Вона піднімається вище від набережної, повз будинки міського типу, які “зберігають характер заппадливого обслуговування тимчасових мешканців та випадкових відвідувачів курорту” (Звичайна, 1952: 126), і опиняється на Яйлі – плоскогір’ї, що розташоване поблизу Ялти. Саме тут Улянка знайомиться з повсякденням корінних мешканців Криму. Як справедливо зауважують Світлана Кочерга та Олександра Вісич, “Пізнання картини світу чужинців завжди приречене на долання стереотипів, оскільки уявлення про іноземців та їхню культуру формуються не безпосередньо, а з їхньої громадської репутації” (Кочерга, Вісич, 2023: 71). Помітним є здивування героїні, коли вона виявляє, що мешканці Яйли, які в уявленні героїні постають “нащадками войовничого народу, що вписав і в нашу історію багато сумних сторінок” (Звичайна, 1952: 127), працюють тепер переважно на обслуговування. Традиційно кримські татари вирощують кіз, але основними споживачами молока стають курортники (зокрема Улянка щодня вживає молоко, за порадою лікаря), розводять овець і постачають м’ясо до ресторану “Поплавок” (дівчина з подругою куштували там чебуреки). Героїня фіксує вбогість оселі місцевих мешканців – деталь, що оприявнює цілеспрямоване упослідження корінного населення.

Попри те, що кримським татарам вдавалося зберігати побутову самодостатність своїх господарств, виразно простежується їхня структурна й економічна залежність від “центру”. Ялтинські шевці, кравці, годинниківі, фотографи, перукарі та безліч інших професій забезпечували комфортні умови відпочивальникам на курорті – “чужинцям, які невпинним потоком текли й течуть... у рідний край, щоб пити його цілюще повітря і споживати плоди його” (Звичайна, 1952: 127). І в очах кримських татар не існувало принципової різниці між імперською аристократією до революції та радянськими курортниками в 30-х рр. XX ст.

О. Звичайна фіксує специфічний патерн соціальної адаптації мешканців Ялти в комунікації з приїжджими: “Ялтинський татарин... підкреслено чемний, запобігливо-услужливий, хитрий і навіть винахідливий... Він завжди до Ваших послуг, і усмішка його продається за гроші. Він досить добре володіє російською мовою і, як це не дивно, майже не має жодного акцента” (Звичайна, 1952: 127). О. Звичайна вдається до гетеростереотипізації: кримський татарин постає «зручною» для імперського простору прислугою. Етнічна ідентичність персонажів проступає як те, що Джоєп Лірсен називає «можливою ідентифікацією» (Лірсен, 2011: 371) – конструкт колоніального погляду, який авторка відтворює, не дистанціюючись від нього.

Перебування на курорті, окрім фізичного й духовного відновлення, передбачає також можливість розважитися, зав’язати нові знайомства чи короточасні романи, а теплий клімат, відпочинок на пляжах та загальна атмосфера волі й розкутості змушують героїв приділяти увагу своїй зовнішності, викликають бажання вигідно вирізнятися на тлі інших людей. Улянчині сусідки по кімнаті – Роза й персонажка, яку іронічно названо “Дамою з камеліями”, – повсякчас заклопотані створенням власного привабливого образу. Так, зокрема під час відпочинку на пляжі, коли пацієнткам дозволено засмагати, Роза зосереджено робить собі манікюр, а “Дама з камеліями” зазнає нищівної критики від товаришок через надмір

косметики на обличчі: "... бідний "Коля" справді не має місця, куди б він міг тебе поцілувати, не ризикуючи вимазати собі губи чорною, білою або червоною фарбою" (Звичайна, 1952: 29).

В Улянки, однак, кокетування й марнославство "совєтських дам" викликають лише огиду. Під час щоденних прогулянок вона не вкладає волосся у складні зачіски, байдуже ставиться до різноманіття косметики, а виключний манікюр курортниць нагадує дівчині "закривавлені нігті вампіра" (Звичайна, 1952: 131). На противагу "штучному, крикливому й нетривкому" (характеристика, яку можна застосувати не лише до естетики курортної моди, а й загалом до радянської ідеології) героїня обирає прикрасити волосся квітками безсмертника. Ця рослина стійко асоціюється із тривкістю й незнищеністю (Жайворонок, 2006: 32), тож деталь набуває символічного значення, увиразнюючи дистанціювання від нав'язуваних моделей поведінки й радянської культури споживання.

Єдиним головним убором, який Улянка погоджується придбати на курорті, стає капелюшок із рафії – особливо міцної соломки, зроблений у кустарній майстерні старої татарської інтелігентки: "Він і справді чудовий: «рафія» сплетена якимось чарівним візерунком на зразок мережива, на яким вибагливо переплітаються якісь тоненькі гілочки з листочками, а між гілочками й листочками залишено маленькі, майстерно зроблені дірочки" (Звичайна, 1952: 131). Вибір на користь автентичного татарського виробу на противагу масовій радянській косметичці можна трактувати як вияв поваги до локальної культури й знак прихованого опору колоніальній ідеології.

Блукаючи Ялтою, Улянка почувається чужою серед натовпу радісних курортників, які живуть одним днем, женучись за миттєвим задоволенням. Вражена зізнанням Ольги Петрівни про насильницькі механізми функціонування тоталітарної держави, дівчина прагне дослухати її розповідь до кінця. Саме через сюжетну лінію Ольги Безвідної у творі актуалізується топос хвороби і смерті як частини повсякдення. Невиліковно хвора жінка, перебуваючи у стані повільного згасання, належить до персонажів, яких В. Тернер означив як "лімінальних істот" або "порогових людей", тобто тих, хто "перебуває між призначеними та впорядкованими законом позиціями" (Turner, 1977: 95). Хвороба й наближення смерті мають усі ознаки лімінального, межового стану, коли людина "мусить полишити свою соціальну роль у спільноті живих, увійти в невизначений "проміжний" стан і нарешті бути реінкорпорованою в новий статус" (Abramovich, 2015: 871).

У повсякденному сприйнятті смерть іншої людини розуміється як "невизначене щось, що має неодмінно настати звідкись, але найближчим часом не є для людини безпосередньою реальністю і тому не становить загрози" (Heidegger, 1962: 297), але водночас усвідомлення близької смерті когось із оточення викликає містичний страх і спонукає звертатися до особливих ритуалів переходу, які, за А. ван Геннепом, включають сепарацію від попередньої структури, власне лімінальну фазу та інкорпорацію в нове середовище (Van Gennep, 1960: 11).

Спостерігаючи погіршення стану Ольги Петрівни, директор будинку відпочинку наполягає на тому, щоб відокремити жінку від інших відвідувачок, виділивши їй "маленьку кімнатку з одним віконцем, де стоять шафи з чистою білизною для персонала" (Звичайна, 1952: 118). Та й сама хвора воліє не бенгезити товаришок і просить надати їй окремий простір. Прагнення ізолювати Ольгу Петрівну стає не так виявом турботи про пацієнтку, як увиразненням характерної для тоталітарної системи тактики усунення з публічного поля всього, що порушує офіційний образ "норми". Переміщення героїні символічно переводить її у невидимий, маргінальний простір, де хвороба й наближення смерті мають бути приховані від погляду відпочивальників і не руйнувати їх усталене повсякдення.

Ольга Петрівна несподівано полишає будинок відпочинку, а її проводи більше нагадують похоронну процесію. Улянка збирає до валізи нехитре майно старої товаришки – чорну та ясно-сіру сукні, медична сестра вдягає пацієнтці шкарпетки, а двоє дужих санітарів на ношах несуть жінку до спеціальної автівки. Жалобні кольори одягу, сцена взування хворої жінки, що асоціюється з обрядом одягання покійника. Біле авто, на якому Ольгу Петрівну мають довести до лікувального закладу (білий колір в архаїчній свідомості також пов'язаний із потойбіччям) стає частиною ритуалу переходу. Виїзд хворої через ворота – лімінальний об'єкт, символічний поріг між світами живих і мертвих – позначає завершення етапу сепарації. Для Улянки, якій Ольга Петрівна наказує запам'ятати подробиці свого відбуття до санаторії, подія спричинить злам у свідомості, який змусить дівчину відсторонитися від радісного курортного життя.

Остання зустріч героїні зі старшою товаришкою відбувається в лікарняній палаті. Там, у останньому прихистку хворої жінки, "бездоганно і свіжо біліють високі стіни та стеля... Еластично-білим блиском вилискуються гладесенько відполіровані високі двері та рами на великих вікнах" (Звичайна, 1952: 156). Стерильна білизна кімнати – простору, з якого стерто всі ознаки життя, – створює образ смерті-як-порядку, що протиставляється хаосу Голодомору. Саме ж приміщення перетворюється на гетеротопію девіації, адже персонал туберкульозного санаторію через критику радянської влади вважає Ольгу Петрівну божевільною, а її поведінку девіантною щодо суспільних норм. І саме тут, в ізолюваному, маргінальному просторі пацієнтки, стан якої вже близький до термінального, завершує свою розповідь про "великий обман [курсив наш. – К. Б.], цупким павутинням якого охоплено 180 мільйонів людності, про тісний гурток злочинців, які, за допомогою так званої «партії», визискують цих 180 мільйонів... про цинічну назву «Українская Советская Социалистическая Республика», в якій і натику нема на українську державність" (Звичайна, 1952: 162).

На тлі цього кульмінаційного зізнання, на тлі палкої Улянчиної обіцянки ніколи не вступати до партії та розпачливого прощання персонажок надто скромним видається повідомлення про смерть Ольги Петрівни та її похорон. Непримітне оголошення на воротах, яке, насистуючи собі під носа "Баядерку", мигцем читає курортник, і тиха процесія з чотирьох людей між третьою і четвертою пополюдні – час спеціально підібрано в "тиху годину", коли більшість відвідувачів санаторію відпочиває, – єдині свідчення про інкорпорацію померлої до потойбічного світу. Уже за мить повсякденне життя санаторію повертається до усталеного порядку, "в своїм звичайній ритмі, дуже швидко впливаючись у береги щоденної звичайності" (Звичайна, 1952: 123). У ширшому контексті приховування смерті Ольги Петрівни репрезентує механізм тоталітарної влади, що здатний витіснити за межі суспільної видимості не лише окремого індивіда, а й цілі спільноти і народи, роблячи їх "непомітними" через практики замовчування, просторового відокремлення та виключення з офіційного наративу.

Висновки. Отже, кримське повсякдення в повісті О. Звичайної "Селянська санаторія" постає важливим інструментом художнього осмислення тоталітарної дійсності. Простір курорту в тексті функціонує як гетеротопія, що увиразнює суперечності між офіційним образом благополуччя та прихованими соціальними проблемами тоталітарної держави. Через зіставлення різних локусів у тексті увиразнюються соціальні суперечності та колоніальні механізми функціонування

курортного середовища. Елементи зовнішності персонажів і повсякденні практики слугують засобом вираження їхніх ціннісних орієнтирів та світоглядних позицій. Топос хвороби й смерті як частини повсякденного буття розкриває стратегії ізоляції, виключення та замовчування суспільно небажаних явищ чи подій, характерні для радянського режиму, а відтак уявляють антитоталітарне спрямування повісті. Результати дослідження розширюють уявлення про художню репрезентацію Криму в українській літературі та засвідчують продуктивність категорії повсякденності для аналізу кримського тексту. Перспективним видається подальше вивчення взаємодії простору та повсякденних практик як способів осмислення травматичного історичного досвіду в літературі.

Література:

1. Буцька К. Музеефікація повсякдення: Побут як простір пам'яті про епоху, що пішла. *Сучасні літературознавчі студії*. 2021. Вип. 18. С. 6–12.
2. Вальденфельс Б. Топографія Чужого: студії до феноменології Чужого. Київ : ППС-2002, 2004. 206 с.
3. Гусерль Е. Ідеї чистої феноменології і феноменологічної філософії. Харків: Фоліо, 2020. 343 с.
4. Жайворонко В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник. Київ : Довіра, 2006. 703 с.
5. Звичайна О. Селянська санаторія : повість. Вінніпег : Видавнича спілка «Тризуб», 1952. 218 с.
6. Кочерга, С. О.; Вісич, О. А. Художня реконструкція етнообразу кримських татар в українській літературі раннього модернізму (The artistic reconstruction of Crimean Tatars' ethnic image in the Ukrainian literature of early modernism). *Східний світ*, 2023, С. 69–84.
7. Кривчун В. Автобіографічний вимір повісті “Селянська санаторія” Олени Звичайної. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*. 2025. Вип. 73: С. 178–182.
8. Ленська С. В. Антитоталітарне спрямування повісті Олени Звичайної «Селянська Санаторія». *Академічні студії. Серія “Гуманітарні науки”*. 2021. Вип. 3. С. 48–54.
9. Лірсен Дж. Імагологія: історія і метод. *Літературна компаративістика*. Київ : Стило, 2011. Вип. IV. Ч. II. С. 362–375.
10. Мироненко А. Гендерні ролі та ідеологічні моделі у повісті Олени Звичайної “Селянська санаторія”. *Молодий дослідник*. 2025. № 7: С. 161–166.
11. Свербілова Т. Постреалізм і національні моделі повсякдення в сучасній жіночій прозі Великої Британії (Анна Бернс і Бернадін Еварісто). *Сучасні літературознавчі студії*. 2021. Вип. 18. С. 114–120.
12. Смаровоз І. С. Поетика повсякденності в українській і польській сучасній жіночій прозі (Ірен Роздобудько – Мануела Гретковська) : дис. ... д-ра філософії : 035 Філологія. Харків, 2023. 234 с.
13. Тарнашинська Л. Антропологічні практики повсякдення: людина як психологічна цілісність (До 80-річчя Євгена Гуцала). *Слово і час*. 2017. № 1. С. 7–36.
14. Тарнашинська Л. Естетика потрясіння у контексті актуального повсякдення. *Сучасні літературознавчі студії*. 2021. № 18. С. 143–152.
15. Тарнашинська Л. Феномен повсякдення в структурі буденної свідомості героїв Валерія Шевчука: філософсько-літературознавчий аспект. *Волинь-Житомирщина*. 2010. Вип. 20. С. 158–175.
16. Харлан О. Поетика повсякденності в «Щоденнику» Михайла Драй-Хмари. *Українська мова і література в школі*. 2010. № 1. С. 50–54.
17. Abramovich H. Anthropology of Death. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Second Edition. Oxford : Elsevier, 2015 P. 870–873.
18. Bachelard G. The Poetics of Space / translated by M. Jolas ; foreword by J. R. Stilgoe. Boston : Beacon Press, 1994. 241 p.
19. de Certeau M. The Practice of Everyday Life / translated by S. Rendall. Berkeley : University of California Press, 1984. 229 p.
20. Foucault M. Of Other Spaces: Utopias and Heterotopias. *Architecture /Mouvement/ Continuité*. № 5. 1984. P. 46–49. URL: <https://web.mit.edu/allanmc/www/foucault1.pdf>
21. Gaxha B. R. Literature as Testimony: The Poetics of Memory in Poetry. *Primerjalna književnost*. 2022. Vol. 45, No. 3. P. 145–159. DOI: 10.3986/pkn.v45.i3.09
22. Van Gennep A. The Rites of Passage. Chicago : University of Chicago Press, 1960. 198 p.
23. Heidegger M. Being and Time. Translated by John Macquarrie and Edward Robinson. Oxford: Blackwell Publishers Ltd, 1962.
24. Lefebvre H. Critique of Everyday Life. Vol. 1: Introduction / trans. by J. Moore ; preface by M. Trebitsch. London : Verso, 1991. 283 p.
25. Turner V. The Ritual Process: Structure and Anti-Structure. Ithaca, New York: Cornell Paperbacks Cornell University Press. 1977. 213 p.

References:

1. Abramovitch, H. (2015). Anthropology of death. *International encyclopedia of the social & behavioral sciences* (2nd ed., pp. 870–873). Oxford, England: Elsevier.
2. Bachelard, G. (1994). The poetics of space (M. Jolas, Trans.; J. R. Stilgoe, Foreword). Boston, MA: Beacon Press.
3. Butska, K. (2021). Muzeifikatsiia povsiakdennia: Pobut yak prostir pamiaty pro epokhu, shcho pishla [Museification of everyday life: Everyday life as a space of memory about a bygone era]. *Suchasni literaturoznavchi studii*, 18, 6–12.
4. de Certeau, M. (1984). The practice of everyday life (S. Rendall, Trans.). Berkeley: University of California Press.
5. Foucault, M. (1984). Of other spaces: Utopias and heterotopias (J. Miskowiec, Trans.). *Architecture / Mouvement / Continuité*, 5, 46–49. Available from: <https://web.mit.edu/allanmc/www/foucault1.pdf>
6. Gaxha, B. R. (2022). Literature as testimony: The poetics of memory in poetry. *Primerjalna književnost*, 45(3), 145–159. <https://doi.org/10.3986/pkn.v45.i3.09>
7. Heidegger M. (1962). Being and Time. Translated by John Macquarrie and Edward Robinson. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
8. Huserl, E. (2020). Idei chystoi fenomenologii i fenomenologichnoi filosofii [Ideas of Pure Phenomenology and Phenomenological Philosophy]. Kharkiv: Folio [in Ukrainian].
9. Kharlan, O. (2010). Poetyka povsiakdennosti v «Shchodennyku» Mykhaila Drai-Khmary [The poetics of everyday life in Mykhailo Drai-Khmar's "Diary"]. *Ukrainska mova i literatura v shkoli* [Ukrainian Language and Literature at School], 1, 50–54 [in Ukrainian].
10. Kocherha, S. O., & Visych, O. A. (2023). Khudozhnia rekonstruktsiia etnoobrazu krymskykh tatar v ukrainskii literaturi rannoho modernizmu [The artistic reconstruction of Crimean Tatars' ethnic image in the Ukrainian literature of early modernism]. *Shchidnyi svit* [The World of the Orient], 69–84 [in Ukrainian].
11. Kryvchun, V. (2025). Avtobiografichnyi vymir povisti “Selianska sanatoriia” Oleny Zvychainoi [The autobiographical dimension of Olena Zvychaina's novella The Peasant Sanatorium]. *Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Serii: Filolohiia*, 73, 178–182.
12. Leerssen, J. (2011). Imaholohiia: istoriia i metod [Imagology: History and method]. *Literaturna komparatyvistyka*, 4(2), 362–375.
13. Lefebvre, H. (1991). Critique of everyday life (Vol. 1: Introduction, J. Moore, Trans.; M. Trebitsch, Preface). London: Verso.

14. Lenska, S. V. (2021). Antytotalitarne spriamuvannia povisti Oleny Zvychainoi "Selianska sanatoriia" [The anti-totalitarian orientation of Olena Zvychaina's novella "The Peasant Sanatorium"]. Akademichni studii. Seriia "Humanitarni nauky", 3, 48–54.
15. Myronenko, A. (2025). Henderni roli ta ideolohichni modeli u povisti Oleny Zvychainoi "Selianska sanatoriia" [Gender roles and ideological models in Olena Zvychaina's novella "The Peasant Sanatorium"]. Molodyi doslidnyk, 7, 161–166.
16. Smarovoz, I. S. (2023). Poetyka povsiakdenosti v ukrainskii i polskii suchasnii zhinochii prozi (Iren Rozdobudko – Manuela Gretkovska) [The poetics of everyday life in contemporary Ukrainian and Polish women's prose (Iren Rozdobudko – Manuela Gretkovska)] (Doctoral dissertation, V. N. Karazin Kharkiv National University). Kharkiv, Ukraine.
17. Sverbilova, T. (2021). Postrealizm i natsionalni modeli povsiakdennia v suchasnii zhinochii prozi Velykoi Brytanii (Anna Burns i Bernardine Evaristo) [Post-realism and national models of everyday life in contemporary British women's prose (Anna Burns and Bernardine Evaristo)]. Suchasni literaturoznavchi studii, 18, 114–120.
18. Tarnashynska, L. (2010). Fenomen povsiakdennia v strukturii budennoi svidomosti heroiv Valerii Shevchuka: Filozofsko-literaturoznavchyi aspekt [The phenomenon of everyday life in the structure of the ordinary consciousness of Valerii Shevchuk's characters: A philosophical and literary aspect]. Volyn-Zhytomyrshchyna, 20, 158–175.
19. Tarnashynska, L. (2017). Antropolohichni praktyky povsiakdennia: Liudyna yak psykholohichna tsilisnist (Do 80-richchia Yevhena Hutsala) [Anthropological practices of everyday life: The human being as a psychological whole (On the 80th anniversary of Yevhen Hutsalo)]. Slovo i chas, 1, 7–36.
20. Tarnashynska, L. (2021). Estetyka potriasin u konteksti aktualnoho povsiakdennia [The aesthetics of shocks in the context of contemporary everyday life]. Suchasni literaturoznavchi studii, 18, 143–152.
21. Turner, V. (1977). The ritual process: Structure and anti-structure. Cornell University Press.
22. Valdenfels, B. (2004). Topohrafiia Chuzhoho: studii do fenomenolohii Chuzhoho [Topography of the Alien: Studies in the Phenomenology of the Alien]. Kyiv: PPS–2002. [in Ukrainian].
23. Van Gennep, A. (1960). The rites of passage. University of Chicago Press.
24. Zhaivoronok, V. V. (2006). Znaky ukrainskoi etnokultury: Slovnyk-dovidnyk [Signs of Ukrainian ethnoculture: A dictionary handbook]. Kyiv: Dovira.
25. Zvychaina, O. (1952). Selianska sanatoriia: povist [Peasant Sanatorium: A Novella]. Vinnipeg: Vydavnycha spilka «Tryzub» [in Ukrainian].